

Louis
de Bernières

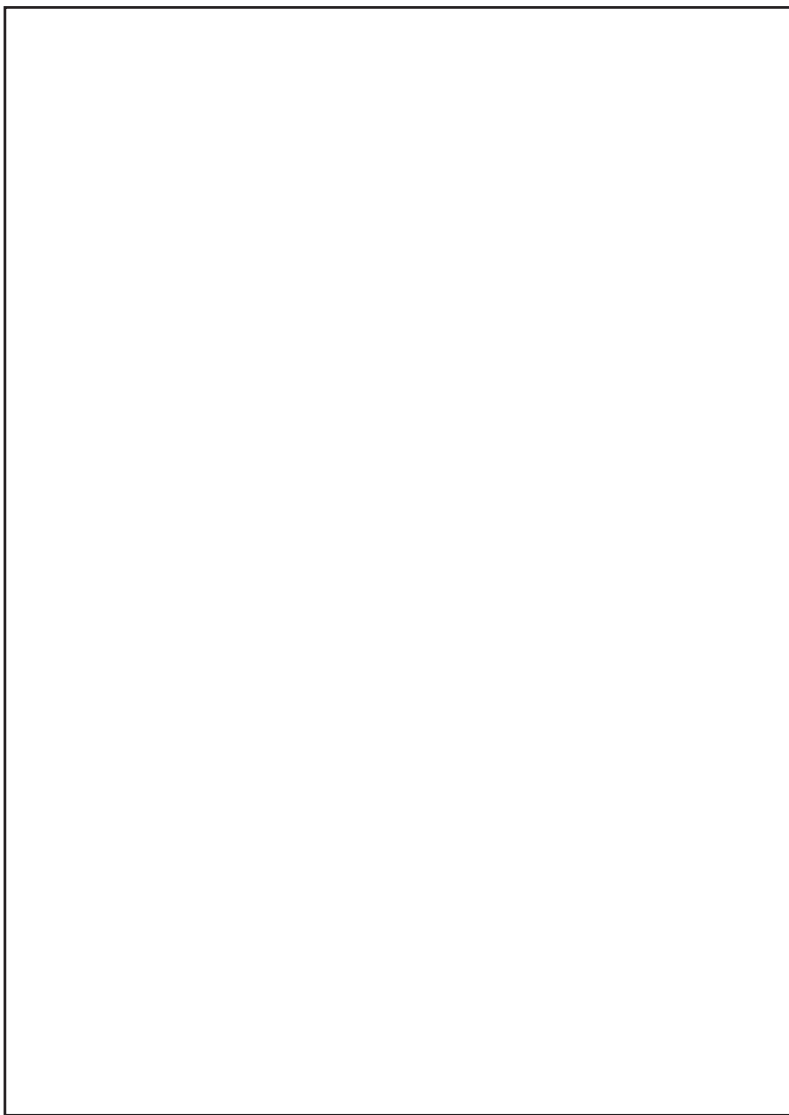
Toľko
života

SVETOVÁ PROZA

SVETOVÁ PRÓZA

Louis
de Bernières

Toľko života

Z angličtiny preložil
OTTO HAVRILA

sloart

Copyright © Louis de Bernières 2018

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019

Translation © Otto Havrila 2019

ISBN 978-80-556-3725-9

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Na pamiatku mojich starých rodičov Audrey a Kennetha,
ktorí sa pokúsili začať na Cejlóne nový život.

Chacun de nous a sa blessure
Son coin de paradis perdu
Son petit jardin défendu

Každý z nás má svoju ranu
Svoj kút strateného raja
Svoju chránenú záhradku

Georges Moustaki: Alexandrie

1

Šibenica

Pukotanie výstrelov sa ozývalo medzi horskými úbočiami a slablo s každou ďalšou ozvenou. Daniel Pitt a Hugh Bassett sedeli vedľa seba na malej rovinke a hrali šibenicu. Na stole pred sebou mali dva balíčky kariet, škatuľu nábojov a dva služobné revolvery Mark VI. Pätnásť metrov od nich stála šibenica, na ktorej viseli dva povrazy a na každom šesť plechoviek.

Išlo o to, kto prvý trafi všetky plechovky. Občas zišli pre zmenu dolu do údolia, hádzali fľaše do jazera a potápali ich výstrelmi z pušky. Pre dvoch starých bojových pilotov to bol príjemný spôsob, ako zabiť posledné hodiny dňa, keď sa dvíhala hmla a v bungalovoch sa varila večera.

Bolo po vojne a Daniel Pitt a Hugh Bassett sa nudili. Ešte aj v takej krásnej a prekvapujúcej krajine, akou bol Cejlón, im chýbali zážitky, vďaka ktorým mali za Veľkej vojny pocit, že žijú mimoriadne intenzívne, hoci sa to všetko dialo v hlbokom tieni smrti. Ani jednému zabíjanie nechýbalo, a ak si aj zavše vyšli na lov, vždy ulovili len toľko, koľko potrebovali ich rodiny. Videli už veľa ľudí, ktorým odrazu len zhaslo svetlo v očiach a boli na onom svete, a tak to bolo aj so zvieratami. Pri zabíjaní už nemali pocit víťazstva, len viny, no stále dychtili po zabudnutí, ktoré prinášal lov.

Niektorí ľudia neznesú mier po vojne, lebo sa nedokážu vyžívať v nepodstatných maličkostiach, ako to vedia civilisti. Neznášajú otáľanie a zbytočné reči, otrasný nedostatok energie a disciplíny, a najmä pocit, že to, čo robia, nie je dôležité.

Ak človek bojoval za oslobodenie Francúzska alebo proti zeppeľinom, ktoré zaplnili nebo nad Londýnom, čo potom môže byť preňho dôležitejšie?

Daniel a Hugh mali šťastie, že pracovali pri výrobe čaju, lebo v tomto priemysle všetko závisí od správneho načasovania, dobrej tímovej práce a osobnej zodpovednosti. Daniel miloval veľké a nádherné stroje v továrni, a keď sa pokazili, neodolal, vyhrnul si rukávy a pomáhal singhálskym inžinierom. So strojmi to bolo oveľa ľahšie než s ľuďmi. Vždy sa dali nájsť presné príčiny, prečo stroj nefunguje, a potom aj správne, logické riešenia. Ľudia boli úskoční, nepochopiteľní, vrtošiví, náladoví. Človek si myslí, že ich chápe, ale potom zistí, že to tak nie je. Myslí si, že ho majú radi, no odrazu sa k nemu správajú nenávisťne alebo ľahostajne.

Daniel mal rád čiru racionalitu strojov, ale aj súdržnosť a družnosť mechanikov, a neraz mu zišlo na um, že inžinieri sú mu oveľa bližší než Briti, ktorí sa schádzali v klube. Okrem tamilských čajových robotníkov sa zoznámil aj s niekoľkými Singhálcami a zisťoval, že čím viac jazykov človek ovláda, tým lepšie rozumie vlastnej materinskej reči. Uvedomil si, že každý jazyk mení človeka inak. Bol polovičný Francúz a často rozmýšľal, čím to je, že jeho francúzske ja sa líši od toho britského. Vo francúzštine bol empatickejší a výrečnejší. Ktosi mu raz povedal, že v ruštine neexistuje výraz na modrú – zato napríklad na zdvíhaciu tyčku alebo zdvíhadlo na ventile áno.

Mal veľké šťastie, že jeho spoločníkom bol Hugh Bassett, ktorý za vojny lietel vo Francúzsku na Sopwithoch a Cameloch vo Vzdušných silách kráľovského námorníctva. Vzdušné sily kráľovského námorníctva využívali letiská spolu s Kráľovskými leteckými jednotkami, mali sa teda o čom rozprávať a mali o čom premýšľať. Jeden aj druhý sa neraz stali pod obraz Boží, poznali rovnaké vtipy a oplzlé pesničky, mesiac čo mesiac lietali nad rovnakými zničenými územiami, bojovali proti rovnakému nepriateľovi, ba aj sami proti sebe – aby potlačili nevoľnosť z lietania, udržali si veselú myseľ a pre-

žreli strach zakaždým, keď bežali ku kabíne lietadla. Daniel premýšľal, či bol vôbec niekedy skutočne odvážny, či sa skôr nedal uniesť krásou a vzrušením z letu a neutešoval sa prostým fatalizmom každého letca: Ak to má prísť dnes, nech to príde. Zbohom, svet, rád som ťa poznal. Chcem len umrieť rýchlo a nezhorieť zaživa.

No teraz mal on, Hugh, a všetci, čo prežili, toľko života, že nevedeli, čo s ním. Niektorí sa dali na pitie, iní zmlkli a uzavreli sa do seba, ďalší predvídali nádherný nový svet a vykročili mu v ústrety, podaktorí boli opäť takí ako predtým a z vojny si urobili spomienku na desivý sen, z ktorého sa konečne prebudili. Väčšinou však boli hrdí na to, čo vykonali, a zároveň žasli, že sú stále nažive.

2

Archie a Esther

Koncom mája 1925 podvečer došiel Archie do Taprobane, prvé dva týždne každoročnej trojmesačnej dovolenky chcel stráviť s bratom a potom poľovať na sluky v močariskách západne od Trincomalee.

Váhal, či má pozvanie prijať. Pridlho sa umáral neopätovanou láskou k Danielovej manželke, nebolo preňho ľahké vybrať sa za nimi. V Pešaware, Simle alebo v Hindúkuši sa cítil v bezpečí, tam bola Rosie vzdialeným krásnym snom a ku šťastiu mu stačilo vedomie, že existuje. Keď nocoval vo vyschnutom potoku a vôkol neho drichmali sepojovia, hľadel na hviezdy a spomínal, ako Rosie popíjala čaj, aká bola malá, ako hrala tenis, ako sa modlila v kostole alebo vážne vykládala o poézii v zimnej záhrade v Elthame. Archiemu bola poézia – okrem básne „Ako Horácus udržal most“ – ukradnutá, no Rosie ju tak vášnivo milovala, až takmer uveril, že je akiste naozaj dôležitá. Rozprávala o nej tak, až si človek myslel, že je pre život rovnako nevyhnutá ako chlieb. Miloval jej modré oči, gaštanové vlasy, pehy, bohémske pásky na rukávoch i to, ako pri chôdzi pohojďavala bokmi. Miloval jej tichý hlas a závoj smútku v očiach, ktorý nezmysol, ani keď sa vydala za jeho brata.

Tá svadba patrila medzi najbolestnejšie zážitky v jeho živote. Predstava, že Daniel ju bude noc čo noc po všetky nasledujúce roky držať v náručí a že budú vychovávať deti, ktoré on nikdy nebude mať a po ktorých tak túžil, bola neznesiteľná. Na spiatočnej ceste loďou do Indie napísal Danielovi dlhý list, v ktorom si vylial dušu: „... Každý človek má sny a je ťaž-

ké dívať sa, že kamsi odlietajú ako krdeľ vrabcov. V ústach ti ostane pachuť, ako keď oblizneš starú mincu.“ List zakončil prosbou, aby ho pochovali v Pešaware.

Archie často rozmýšľal o smrti. V Severozápadnej pohraničnej provincii jej videl viac než dosť a príslušníci tamojších kmeňov jej podľa všetkého prisudzovali väčšiu cenu než životu. Pre nich bol život len nepríjemná predsieň raja. Archie si myslel, že túžia po smrti preto, lebo náboženstvo im zakazuje tešiť sa zo života na tomto svete. Zo života sa človek môže tešiť iba po smrti a v raji.

Archieho potešenia boli neznesiteľné a sebazničujúce. Priveľa pil a až priveľmi sa mu páčil nebezpečný pobyt vysoko v horách, kde ustavične hrozila lavína, nepriateľ, zajatie a mučenie. No najzničujúcejšou potechou jeho života boli chvíle, keď myslel na Rosie, to rojčenie ho priam ochromovalo.

Preto len s veľkými obavami súhlasil, že nepôjde loďou priamo do Southamptonu, ale príde na Cejlón, a teraz, keď popíjal s Rosie a Danielom na terase čaj a díval sa, ako dolu v údolí stúpa hmla, sa jeho obavy ešte znásobili. Až príliš mu to tam pripomínalo raj, v ktorom sa musí niečo pokaziť.

Rosie zanietenie rozprávala o svojej práci v nemocnici: „... miestni vôbec neveria našej medicíne, lebo majú svoju, preto prídu za nami až vtedy, keď sú zúfalí. Lenže to je už zvyčajne neskoro a umierajú, takže veria našej medicíne ešte menej.“

„To je teda smola,“ povedal Archie a potiahol si z cigarety. Fajčil abdullasky, keď ich zohnal, a teraz vychutnával prvú škatuľku, ktorú kúpil v Kolombe.

„Horšie než smola,“ ozval sa Daniel. „Postavíš svojim robotníkom drahú nemocnicu, a potom do nej chodí iba zo pár Európanov.“

„Človeka to načisto otrávi!“ povedala Rosie.

„Musí sa s tým dať niečo robiť,“ poznamenal Archie.

„Čo teraz porábate v Indii?“ spýtal sa Daniel. „Pripadá mi, akoby odvtedy, čo som tam bol naposledy, uplynula celá večnosť. Zmenilo sa niečo?“

„Nie, všetko je po starom. V Severozápadnej pohraničnej provincii veria jedinej medicíne – guľke, ak nerátam verše z Koránu. V Kalkate alebo v Dillí je to úplne iné. Kultivovanejší India použivajú jedno aj druhé, to závisí od ceny. Rosie, pôjdeš do nemocnice aj... aj v ten deň?“

„V aký deň?“

„No, veď vieš... prepáč... Asi by som nemal o tom hovoriť, ale... bije to do očí, ak ti nevádi, že o tom hovorím.“

„Ach, myslíš toto!“ Rosie si natešene potľapkala bruško.

„Áno. A gratulujem. Zdá sa, že to bude už čoskoro.“

„O šesť týždňov,“ odvetila Rosie. „Sme takí šťastní, však?“ obrátila sa na Daniela.

„Áno, my áno. Chúďa Estherka nie. Netuži po konkurencii. Odúva sa a vraví mi: ‚Ocko, daj to decko preč.‘ Vraj ho dá niekomu inému.“

„Takže budeš rodiť vo svojej nemocnici?“

„Normálne sa rodí doma,“ odvetila Rosie. „Asi zavoláme babicu a budeme dúfať, že príde včas.“

„Neviem si predstaviť, aké to je, rodiť,“ pokračoval Archie. „Musí to byť strašné. Zvláštne, ako ľahko to prebieha u mačiek a sučiek, nie? Žena si odtrpí svoje. Evino prekliatie.“

„Radšej na to nemyslím,“ povedala Rosie.

„Prepáč. Len som rád, že to nebudem musieť nikdy v živote absolvovať.“

„Nuž, ja som zase rada, že sa nemusím plaziť po zemi pri útoku Paštunov,“ odvetila Rosie.

„Občas zažijeme aj poriadnu psinu,“ pokračoval Archie. „Každý polrok uvádzame nového Gilberta a Sullivana a raz sme hrali aj *Rómea a Júliu*, náš najvyšší dôstojník hral Júliu. Mala si ho vidieť, ako deklamoval. Sepojovia si, pravdaže, mysleli, že sme zošaleli. A okrem toho sa zúčastňujeme na Pešawarskom love na šakaly.“

Vtom sa v nočnej košielke a s palčekom v ústach objavila Esther. „Nemôžem spať,“ vyhlásila. „Robíte príliš veľký hluk, nie som unavená a ešte sa ani nezotmel.“

„Myslím, že náš plán nevyšiel,“ povedal Daniel Rosie. „Vravel som, že nemá význam posielat' ju tak zavčasu spať.“

„Nuž, myslela som, že by sme sa mali Archiemu prvý večer venovať. Deti si vynucujú pozornosť, človek sa potom nemôže ani poriadne porozprávať.“

„Ach, nemali ste si so mnou robiť starosti,“ ozval sa Archie. „Moja neterka je rozkošná a vidím ju tak málo.“ Pokývov jej a povedal: „*Viens, chérie*, posad' sa mi na staré kolená.“

Esther si mu sebavedome sadla na koleno, no palček si z úst nevyťahovala, a Archie si privinul jej hlávku na plece.

„S malými deťmi treba mať trpezlivosť,“ poznamenal natešene.

„Cítiť z teba sigarety,“ povedala Esther.

„Niet nad detskú úprimnosť,“ pousmial sa Archie. „A tie sigarety, ako vravíš, ti voňajú alebo smrdia?“

„Jedno aj druhé. Ocko nefajčí.“

„Všetci si myslia, že som čudák,“ povedal Daniel. „Nefajčím a navyše som polovičný Francúz, hoci o tom nič nesvedčí. Pijem radšej kávu než čaj a radšej som doma než v klube.“

„Veru si čudák, braček,“ povedal Archie. „Vždy si bol čudák.“

„Ujo Archie?“

„Áno, *chérie*?“

„Prečo máš fúzy uprostred červené?“

„Od cigariet. V dyme je čosi červené.“

„Ak pôjdem spať, porozprávaš mi nejakú *histoire*?“

„Len ak mi sľúbiš, že od nudy pri nej zaspíš.“

„Zaspím, keď sa zotmie.“

„Tma bude čoskoro,“ odvetil Archie. „Pozri, slnko klesá ako loď.“

„Hori,“ povedala Esther. „Je to horiace koleso.“

„Tak poď, zlatko,“ povedal Archie. „Odnesiem ťa. Rob sa, že si ranený vojak, odnesiem ťa do bezpečia.“

Vstal a Esther mu padla do náručia. „Ach, som *blesée!*“ zanariekala. „Asi umriem. Tuho ma pobožkaj.“

„Daj rodičom dobrú noc,“ povedal Archie a obrátil sa s ňou k Rosie a Danielovi, aby ju pobozkali na čelo.

„Dúfam, že sa do rána vystrábiš,“ povedal jej Daniel.

„Asi to bude smrteľné zranenie,“ odvetila Esther.

Archie ju odniesol do izby a uložil do postieľky. „Tak,“ povedal a pozakrýval ju.

„Teraz mi musíš niečo porozprávať.“

„Porozprávam ti o slonovi, ktorý sa volal Ali Anei. Počul som to od Bláznivého majora.“

„Prečo ho volali Ali?“

„Lebo je to mohamedánsky slon.“

„A prečo sa volá Annie?“

„Lebo Anei znamená slon.“

„Ale Annie je dievčenské meno.“

„Nie Annie. Anei.“

„Ujo Archie?“

„Áno?“

„Čo je to ten mamedánsky?“

„Mohamedán je stúpenec proroka Mohameda. Musel by som ti to vysvetľovať celé hodiny. Chceš počuť príbeh, alebo ti mám vysvetliť celé náboženstvo?“

„Príbeh. Ujo Archie, a ten Mohamed má rád slony?“

„To neviem, *chérie*. Mal veľmi rád svoju ťavu, vraj mal rád mačky, mal jedného žiaka, ktorý mal tak rád mačky, že ho prezývali Otec mačiat, a v testamente zanechal len jednu bielu mulicu. Môžem ti už porozprávať ten príbeh?“

Vážne prikývla.

„Bol raz jeden velikánsky slon, ktorého volali Ali Anei, bol najväčší a najmocnejší na celom Cejlóne a žil so svojimi manželkami, priateľmi a príbuznými na okraji džungle pri veľkom jazere plnom krokodílov. Jedného dňa v období sucha sa šiel napiť k jazeru, ale práve vtedy číhal tesne pod hladinou krokodíl, a keď Ali vnoril chobot do vody, krokodíl si povedal: Ó bože, aká veľká sivá pokrútená klobása! A začal do nej svoje strašné ostré zubiská.“

„Ujo Archie?“

„Áno?“

„A ako sa volal?“

„Krokodíl? Volal sa Lord Palmerston.“

„Nevolal sa tak!“

„Volal!“

„Nevolal, nevolal, nevolal!“

„Volal, volal, volal!“

„Nevolal!“

„Dobre, v skutočnosti sa volal podplukovník Alojz Reginald Arthur Hadojašter-Zádrapka. Nechceš vedieť, čo sa stalo potom? Nuž, krokodíl Hadojašter-Zádrapka silno potiahol a Ali Anei takisto potiahol. Ali bol oveľa väčší, a tak začal vyťahovať krokodíla z vody. Náhodou šiel okolo najlepšie kamarát podplukovníka Hadojaštera-Zádrapku a povedal si, že mu pomôže. Zaťal mu čeluste do chvosta a začal ťahať, lenže Ali bol stále príliš silný. O chvíľu ho už ťahalo do vody desať krokodílov, ktorí si chceli na ňom pochutnať. Možno sa pýtaš, prečo neprišli Alimu na pomoc aj jeho kamaráti, hoci ručal od bolesti a rozhorčenia. Nezišlo ti to na um?“

Esther pokrútila hlavou.

„Tak potom nič. Takže keď už ťahalo desať krokodílov, Ali cítil, že začína prehrávať, no potom si všimol, že stojí pri gumovom strome a omotal si okolo neho chvost.“

„Stromy nie sú gumové,“ ohradila sa Esther, „ale drevené.“

Archie si odovzdane vzdychol a odvetil: „Ako si želaš, bol tam normálny drevený strom a Ali si oň omotal chvost, a tak všetci ostali celých päť hodín, lebo zápas uviazol v slepej uličke. Ali premýšľal, ako by z tejto situácie vybrádl, a vtom dostal výborný nápad. Nadýchol sa z plných pľúc a z celej sily vydýchol cez chobot, ktorý mal v krokodílovom hrdle. Vyfúkol vzduch tak silno, že krokodíla nafúкло ako futbalovú loptu, potom ako balón a odrazu praskol, až to tresklo, a všetci jeho kamaráti popadali do vody. A tak Ali Anei porazil krokodíla, vrátil sa k svojim manželkám, kamarátom a príbuz-

ným, ukázal im dohryzený chobot, povedal: ‚Neverili by ste, čo sa mi stalo,‘ a rozpovedal im to, čo som ti teraz porozprával. ‚Nevymýšľaj,‘ povedali mu, lebo mu neverili ani slovo. Lenže my vieme, že neklamal, však?“

Esther sa naňho v hustnúcej tme pochybovačne pozrela a spýtala sa: „Budeš pri mne, kým nezaspím?“

„Pravdaže.“

„Ujo Archie?“

„Áno?“

„Kde sú moje narodeniny?“

„Kde? Chcela si povedať kedy, nie?“

„Nie. Kde sú?“

„Uhm, no, tuším na teba čakajú za rohom, a keď prídu, budú tu. Tu na Cejlóne. V Taprobane.“

„Za ktorým rohom?“

„Tuším v ockovej továrni na výrobu čaju. Ale nehľadaj ich, lebo keď ťa zbadajú, utečú za ďalší roh.“

„Prečo nemá guľa hrany?“

„Bože na nebesiach... Ak myslíš guľu ako pevné teleso, tak má len jednu hranu. Alebo je to len geometrický útvar, ktorý nemá žiadne hrany... Obávam sa, že si ma nachytala na hruškách.“

„Ujo Archie, aký veľký je vzduch?“

„Aký veľký je vzduch? Kristepane... no... uhm... je to obrovská plachta, v ktorej je zavnutá celá zem. Tuším tvoj ocko vie, aká je veľká. Kedysi bol letcom. Ráno sa ho spýtaj.“

„Ujo Archie, prečo je *zachoval sa*, a nie *zasprával sa*?“

„Lebo sa povie *správať sa*, a nie *chovať sa*, ale v tomto jednom prípade ostalo *zachovať sa*. Rozumieš? Zapamätáš si to?“

Esther prikývla a povedala: „Teraz budem spať.“

Obrátila sa nabok a zavrela oči. Archie sedel predklonený na stoličke so zopnutými rukami a lakťami sa opieral o kolená. Díval sa, ako sa dievčatko ponára do snov, mal dojem, že v živote nič krajšie nevidel. Vystrel ruku, chcel ju pohladkať po hlávke, no hneď ju stiahol.

Aj on by chcel mať také dieťa, a znovu si položil otázku, prečo sa pripravil, a to sám od seba, o akúkoľvek šancu žiť naplno. „Vtĺkli mi to do hlavy vo Westminstri,“ povedal si. V prípravke a potom v škole počas desiatich rokov bitia, spartánskych tréningov na ihriskách a hobbesovskej vojne všetkých proti všetkým sa naučil tak dokonale uzavrieť do seba, že si pripadal ako väzeň, ktorému nechali na cele otvorené dvere, ale on nedokáže vyjsť na svetlo. „Prečo tak neskončil aj Daniel?“ pýtal sa sám seba. Aj Daniela tĺkli a šikanovali, aj on takmer umrel od hladu, ale zachoval si otvorené srdce voči svetu. To jeho akoby ostalo v tme. Doma v Anglicku bola Rosina sestra Ottilie, dobrá žena, a ľúbila ho, mohol by s ňou mať rodinu a deti, no v hĺbke duše cítil, že ak ho niekto takto úprimne zbožňuje, asi nie je v poriadku a treba sa mu vyhýbať. Ľahšie bolo milovať Rosie, lebo mu lásku nikdy neopätovala.

Archie sa díval, ako dievčatko v šere potichu a pokojne dýcha, a do očí sa mu tislí slzy. Zavrel oči a pošepkal: „Drahý Bože, nech toto dieťa žije dlho a šťastne, nech mu nikto neublíži, uchráň ho pred vojnami a pohromami, dávaj naň pozor a ochraňuj ho.“ Odmlčal sa, potom dodal: „A pokiaľ ide o mňa, vezmi si ma k sebe, keď uznáš za vhodné. Amen.“

Asi po hodine poňho prišla Rosie, bála sa, či sa dačo nestalo. Strčila hlavu do dverí a zbadala Archieho, ako v tme nehybne sedí so zopätými rukami a so sklonenou hlavou na stoličke. „Všetko v poriadku?“ spýtala sa šeptom. „Spinká? Večera je už hotová.“

Archie na ňu smutne pozrel a odvetil. „Dobre. Hneď som tam.“